

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2012. május 7.

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

2012. május 7. 8:00

I. SZÖVEGÉRTÉS

Időtartam: 60 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

NEMZETI ERŐFORRÁS MINISZTERIUM

Fontos tudnivalók

Válaszait gondos mérlegelés után írja le! Egyértelműen és szabatosan fogalmazzon! Ha javít, egyértelműen tegye!

Ügyeljen a helyesíráásra! Ha bizonytalan, használjon helyesírási szótárt!

Eredményes munkát kívánunk!

*Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!
Egyes feladatok végén zárójelben adjuk meg a megoldást segítő szövegrészlet számát.*

Nemzeti olvasókönyv
Közreadja Lukácsy Sándor

Elöljáróban

(1) Elmondom, hogyan keletkezett ez a könyv.

1984-ben egy rádióinterjúban arról beszéltem, miként állunk ma a nemzeti tudattal. Rosszul, mondtam. A nemzet évről évre fogy, a nemzeti tudatot pedig fogyasztják. Iskola, könyvkiadás, sajtó nem tesznek eleget azért, hogy a nemzeti tudatnak tápláléka legyen. Állandósul és növekszik a panasz: egyre kevésbé ismerjük történelmünket, a hazai irodalmat és művészetet; értékek, melyek az összetartozás érzését s a jogos nemzeti büszkeséget ébren tarthatnák, kallódnak és veszendőbe mennek.

Szembeszökő módon tapasztaltam ezt egy antológia szerkesztése közben. Az volt a dolgom, hogy XVIII–XIX. századi magyar irodalmi, publicisztikai s egyéb szövegekből állítsak össze gyűjteményt külföldi olvasók számára. Hogy lássák: él itt egy nép, mely történelme mostoha évszázadai alatt értékeket tudott teremteni a maga és a nagyvilág számára. Mi sem könnyebb, vélhettem volna, mint berendezni ezt a nemzeti kirakatot. Hiszen csak le kell emelni a polcra néhány tucat könyvet s föllapozni azokat a passzusokat, melyekből összeáll szellemi önarcképünk, az értéktár, melyet csendes méltósággal mutathatunk föl: ezt tettük, ezek vagyunk.

(2) Kiderült, hogy a dolog nem ilyen egyszerű. A szemelvényeket fáradságos munkával kellett összekeresgélnem, mert nemhogy közkezen forognának, nagy részük ritka kiadványok, soha újra nem nyomtatott editio princepsok [első kiadások] lapjain, régi folyóiratok hasábjain lappang. A nemzeti értékek nagy temetőjében.

Több példát mondtam erre a rádióban, most csak egyet. Salamon Ferenc 1865-ben kiadott egy könyvet, *Török hódoltság Magyarországon* a címe. Ebben egy helyt arról ír, hogy a török, egy-két fürdőt, dzsámin kívül semmit sem épített nálunk, Buda várát is romladozni hagyta. Mi az oka ennek a tunyaságnak? Némely germán szerző azt állította, hogy a restség a törökök faji tulajdonsága. Salamon Ferenc szerint nem; az ok az életkörülményekben, a megszállók intézményeiben rejlik.

Íme egy magyar, aki alighogy találkozott a fajelmélet első megnyilatkozásaival, vitába szállt, veszélyt jelzett és tiltakozott. Ha emlékezetben tartjuk szégyenünket, hogy voltak később, akik gyilkos kezét emelték a fajelmélet nevében, nem igazságtalanság-e megfélelkezni arról, ami érdemünk? De mi szeretünk megfélelkezni: Salamon Ferenc művének, melyet tankönyveinkben kellene idézni, nincs új kiadása.

(3) Fölvettem persze a szép és fontos passzust gyűjteményembe, de ez csak idegen nyelven fog megjelenni, a magyar olvasónak nem lesz hasznára. Szükség volna, mondtam a rádióban, egy hazai gyűjteményre, mely tartalmazná azokat a szövegeket, melyeknek

ismeretét egészséges nemzeti tudat nem nélkülözheti. Egy könyvre, melyből ki-ki megtudhatná, milyen időtálló és parancs értékű gondolatokat hagyományoztak ránk elődeink e földről, néperől és történelméről, a társadalmi lét vezéreszméiről, a közéleti viselkedés normáiról. Szükség volna egy nemzeti olvasókönyvre.

Szavaimnak nagy visszhangja támadt. Levelek, telefonhívások, ismeretlenektől is. Volt, aki azt írta, odaadná egyhavi fizetését, hogy megvehesse a nemzeti olvasókönyvet...

A Nemzeti olvasókönyv elkészült, és nem kerül egyhavi fizetésbe.

*

(4) Most pedig elmondom, mi az, amit nyújt, és hogyan kell használni.

Ez a könyv nem a legszebb magyar versek és prózaszemelvények gyűjteménye. Ilyen antológia van elég. *A Nemzeti olvasókönyv* jellege és rendeltetése más.

Az antik legenda szerint a cumaei jósnő megjelent Tarquinius római király előtt, és kilenc könyvet kínált neki megvételre. A király sokallta az árat, erre a szibilla elégetett három könyvet, majd újra hármat; végül a király a teljes összegért vette meg a maradék három darabot. Nem csinált rossz vásárt: a jóskönyvekben a római nép sorsa volt megírva. A beces iratokat a Capitolium templomában helyezték el.

A Nemzeti olvasókönyv: néhány lap a magyarság szibillakönyveiből. Az van benne, amiért bármekkora fizetség sem sok: gondolat és útmutatás. Csupa olyan szöveg, amely szükséges alkotórésze a nemzeti önismeretnek, s egyszerűsége jelzi a hazai gondolkodás csúcseit.

(5) Csak magyarul írt szövegekből válogattam, a XVI. századtól a XX. századig. Mivel könyvem nem szokványos antológia, arányai nem értékjelző minősítések, szerzői listája nem kíván protokolláris teljességet. Olyanokat szólaltattam meg (s annyiszor), akiknek van (kinek többször, kinek kevesebbszer) korukon túlmutató, általános érvényű mondanivalójuk a nemzet számára.

(6) A szemelvényeket tárgykör szerint csoportosítottam. Nyitányul a kis népek szorongató dilemmája hangzik el: *lenni vagy nem lenni?* Ezután tizenkét fejezet érvel a megmaradás mellett, s tanít arra, mi kell a megmaradáshoz:

1. a hazai föld szeretete;
2. történelmi tudat;
3. nemzeti önismeret;
4. ragaszkodás az anyanyelvhez;
5. nemzeti sajtóságaink megóvása;
6. európai szellemmel párosult hazafiság;
7. szabadság és demokrácia;
8. a szabad szó csorbítatlan joga;
9. béke és barátság minden néppel;
10. haladás, reformok – ha kell, forradalom – által;
11. áldozatvállalás és tiszta közéleti erkölcs; végül
12. a szorongatások közepette is erőt adó remény.

Minden fejezet (kivéve a könyv nyitányát, melynek kitüntetett helye van, mert az egész szöveggyűjtemény vezérgondolatát foglalja magában) verssel kezdődik, mint zenemű a hangnemet meghatározó főtémával; ezután következnek a prózaszemelvények. A fejezetek címét az idézett szövegekből választottam.

(7) Tolsztoj készített annak idején egy népi antológiát: az év minden napjára egy-egy rövid tanítást. Ilyesféle mindennapinak szánom én a *Nemzeti olvasókönyvet*. Jól teszi, aki nem egyhuzamban pörgeti végig; ez a könyv lassú olvasásra, meg-megállapodó töprengésre való. Tizenkét fejezete bőséges szellemi táplálék az esztendő tizenkét hónapjára. Aztán újra lehet kezdeni, előlről.

A cumaei szibilla könyvei jóslatokat tartalmaztak. Ma nem hiszünk jóslatokban; a *Nemzeti olvasókönyv* a múltat idézi fel, hajdan volt nagyjainktól közöl gondolatokat. Mégis a jövő könyve ez, mert miként Bajza mondotta: „A történetírásból meg kell tanulnunk ismét történetet, éspedig jobbat csinálnunk.”

Forrás: *Nemzeti olvasókönyv*. Gondolat, 1988. 7–10.

1. Állítsa időrendi sorrendbe a *Nemzeti olvasókönyv* létrejöttének menetét! Kezdje a legkorábbi eseménnyel! A megfelelő sorszámot (1–7-ig) írja a megállapítások mellé! (1; 2; 3)

Megállapítás	Sorszám
Lukácsy Sándor 1984-ben rádióinterjút adott.	
A szemelvények fellelése nehézségeket okozott.	
Felkérték a szerzőt külföldi olvasók számára készítendő antológia összeállítására.	
Az antológia összeállítása – előzetesen – nem igényelt komolyabb elmélyülést.	
A szerző az idegen nyelvi antológiában közölte Salamon Ferenc írását.	
Az előadás élénk visszhangot keltett.	
Szükség lenne a ránk hagyományozott gondolatok közkinccsé tételére magyar nyelven is.	

7 pont	
--------	--

2. Hasonlítsa össze a Lukácsy Sándor által összeállított két antológiát a szövegben szereplő közlések alapján! (1; 3; 5)

	A korábban készült antológia	Az 1988-as antológia
A válogatás időkerete		
A célzott olvasók		
A szövegek eredeti nyelve		
Szövegműfajok, szövegtípusok		

4 pont

3. A *Nemzeti olvasókönyv* nyitánya a *lenni vagy nem lenni?* dilemmáját felvető írás. Kitől származik, származhat a szöveg? Húzza alá a megfelelő választ, majd az *Előljáróban* közölt információk alapján indokolja döntését! (5)

a) William Shakespeare

Kosztolányi Dezső

b) Indoklás:

2 pont

4. Miként épül fel a *Nemzeti olvasókönyv* egy-egy fejezete? A szöveg információi alapján egészítse ki a mondatokat! (6)

a) A fejezet címe vagy a vagy a kerül ki.

b) A cím után következő a főtémát vetíti előre.

c) Ezután következnek a témát kifejtő

4 pont

5. Rendelje a *Nemzeti olvasókönyv* alábbi fejezetcímeihez a következő, a szövegben szereplő tárgykörök sorszámát! (6) Minden sorba csak egy számot írjon!

- 2. történelmi tudat
- 5. nemzeti sajátosságaink megóvása
- 7. szabadság és demokrácia
- 11. áldozatvállalás és tiszta közéleti erkölcs
- 12. a szorongatások közepette is erőt adó remény

A <i>Nemzeti olvasókönyv</i> fejezetcíme	A szövegbeli tárgykör sorszáma
Nemzetünk életkönyve	
Szabad nép tesz csuda dolgokat	
Istenem és lelkiismeretem előtt	
Itt élned, halnod kell	
Nemzetiségünk nem elidegeníthető	

5 pont

6. Adja meg az alábbi fogalmak szövegbeli magyar megfelelőjét!

- a) szibilla:
- b) passzus:
- c) antológia:

3 pont

7. Igaz vagy hamis? A megfelelő I vagy H betűjelet írja a megállapítások mellé!

Megállapítás	I / H
A <i>Nemzeti olvasókönyv</i> csak a legjelentősebb költőktől és íróktól közöl gondolatokat.	
A kötet tartalmazhatja a <i>Halotti beszéd és könyörgés</i> (1300 k.) részletét is.	
Janus Pannonius <i>Pannónia dicsérete</i> című epigrammáját fordításban közli.	
Táncsics Mihály akár több idézettel is szerepelhet, mint Petőfi Sándor.	
Lukácsy Sándor a szövegek fellelhetőségének nehézségét a rádióban csak Salamon Ferenc példájával igazolta.	
A <i>Nemzeti olvasókönyv</i> összeállításakor már támaszkodhatott a szerző a külföldieknek készült antológiára.	

6 pont

8. Hány idézetet, tanítást tartalmaz / tartalmazhat Tolsztoj, illetve Lukácsy Sándor kötete? Értelmezze az aláhúzott kifejezéseket! Teljes mondattal válaszoljon! (7)

a) Tolsztoj készített annak idején egy népi antológiát: az év minden napjára egy-egy rövid tanítást.

.....
.....

b) Ilyesféle mindennapinak szánom én a *Nemzeti olvasókönyvet*.

.....
.....

2 pont	
--------	--

9. A szövegből vett kifejezésekkel fejezze be az alábbi mondatokat! (4; 5)

a) A hagyományos összeállításokkal szemben a szerzők névsora nem tükröz

.....

b) A szerzők kiválasztásának egyetlen szempontja az volt, hogy

.....

c) Tarquinius mégis jó üzletet kötött, hiszen a

.....

3 pont	
--------	--

10. Állapítsa meg, hogy az alábbi idézetek a *Nemzeti olvasókönyv* melyik tárgyköréből származnak! Írja a tárgykör sorszámát az idézetek után! (6)

a) A magyar nyelv a Tiszához hasonló kanyarulatokkal vándorolt útján. Növekedett, szélesedett, gyarapodott. Kis mécsék égtek, amelyek világánál költők hajoltak a pergamen felé, és ötvösök módjára csiszolták a nyelv ékköveit. (*Krúdy Gyula*, 1915)

A tárgykör sorszám:

b) Nekünk, magyaroknak a Tisza a nemzeti folyónk, de ezt a nagy, nyugodt, veszedelmes Dunát is szeretjük. Legjobban a vadregényes szakaszai vonzanak, Visegrád környéke, melyet magyar Wachau-nak mondanak a nálunk járó németek; én magam mindamelllett az egyszerű és lapos dunai tájakat sem untam soha. (*Szabó Lőrinc*, 1942)

A tárgykör sorszám:

c) Erejének és tehetségeinek szabad kifejtésére egyenlő joggal bír minden egyes, amennyiben ez másoknak szabad kifejlődését nem akadályozza. Ugyanezen jog illeti mindenik nemzetiséget, s ebben áll *nemzeti jogosság*. (*Eötvös József*, 1851)

A tárgykör sorszám:

d) Mi hasznára volna az emberi nemzetnek a gondolkodásban és írásban természettől ajándékozott szabadsága, hogyha a tudós pennáknak nem szabad volna gondolatjaikat másokkal is közleni s közönségessé tenni, éppen olyan volna az, mint a véka alá rejtegetett égi szövétnék. (*Decsy Sámuel*, 1790)

A tárgykör sorszám:

4 pont	
--------	--

40 pont	
---------	--

	Maximális pontszám	Elért pontszám
I. Szövegértés	40	

javító tanár

Dátum:

	Elért pontszám egész számra kerekítve	Programba beírt egész pontszám
I. Szövegértés		

javító tanár

jegyző

Dátum:

Dátum:

Megjegyzések:

1. Ha a vizsgázó a II. írásbeli összetevő megoldását elkezdte, akkor ez a táblázat és az aláírási rész üresen marad!
2. Ha a vizsga az I. összetevő teljesítése közben megszakad, illetve nem folytatódik a II. összetevővel, akkor ez a táblázat és az aláírási rész kitöltendő!

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2012. május 7.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA**

2012. május 7. 8:00

II. SZÖVEGALKOTÁS

Időtartam: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

**NEMZETI ERŐFORRÁS
MINISZTERIUM**

Fontos tudnivalók

Válasszon ki és oldjon meg egy feladatot! Ha munka közben mégis elkezd egy másik feladatot is, az előzőt húzza át!

A kifejtésben vegye figyelembe a feladatban adott szempontokat!

Bátran fogalmazzon önálló véleményt, és adjon számot ismereteiről is.

Írását gondosan szerkessze, helyesírását ellenőrizze a szótárból, ha bizonytalan.

Jegyzeteket, vázlatot készíthet, de ügyeljen arra, hogy azok elváljanak a kész fogalmazástól. A szövegbe is jegyzetelhet.

Fogalmazása 500–1500 szó (kb. 3–8 oldal) terjedelmű legyen.

Eredményes munkát kívánunk!

Érvelés

[...] elegendő van azokból az emberekből, akik meghalnak egy eszméért. Én nem hiszek a hősiességben, mert tudom, hogy az könnyű dolog, és rájöttem, hogy gyilkos.

Forrás: Albert Camus: *A pestis*. Bp., Magvető, 1962. 188.

Albert Camus regényének hőse állást foglal a heroikus életfelfogással, magatartással szemben. Fejtse ki egyetértő és / vagy vitázó véleményét erről az álláspontról! Érvelésében mutasson be három olyan irodalmi alakot, akinek a magatartásával alá tudja támasztani megállapításait!

VAGY

Egy mű értelmezése

Értelmezze Arany János balladáját! Vizsgálja meg a szerkezet és az előadásmód sajátosságait! Értékelje a bűn és büntetés, bűnhődés motívumát!

Arany János: *Tetemre hívás*

A radványi sötét erdőben
Halva találták Bárczi Benőt.
Hosszu hegyes tőr ifju szívében;
„Ime, bizonyság Isten előtt:
Gyilkos erőszak ölte meg őt!”

Kastélyba vitette föl atyja,
Ott letevék a hús palotán;
Ki se terített*, meg se mosatja:
Vérben, ahogy volt, nap nap után
Hever egyszerű ravatalán.

Állata őrzeni négy alabárdost:
„Lélek az ajtón se be, se ki!...”
„Hátha az anyja, szép huga már most
Jönne siratni?” – „Vissza! neki;*”
Jaj, ki parancsom, élve, szegi!”

Fojtva, teremről rejti teremre
Halk zokogását asszonyi bú. –
Maga, pecséttel, „hívja tetemre”
Kit szemre vesz, ölyvként, sanda gyanú:
Legyen a seb vérzése tanú.

A palotát fedi fekete posztó,
Déli verőn sem süt oda nap;
Áll a tetemnél tisztí *pörösztő**,
Gyertya, feszület, kánoni pap*:
Sárga viaszfényt nyughelye kap.

„Jöjjenek ellenségi, ha voltak!”
Jő, kit az apja rendre nevez;
Hiába! nem indul sebe a holtnak
Állva fejénél az, vagy emez:
„Gyilkosa hát nem ez... újra nem ez.”

„Hát ki?...” riad fel Bárczi sötéten,
„Boszulatlan nem foly ez ősi vér;
Ide a gyilkost!... bárha pecsétem
Váddal az önnön szívemig ér:
Mindenki gyanús nekem, aki él!”

„Jöjjenek úgy hát ifju baráti!”
Sorra belépdél sok dalia:
Fáj nekik a hőst véribe' látni,
S nem harc mezején elomlania.
Erre se vérzik Bárczi fia.

„Jöjjön az udvar! apraja, nagyja...
Jöjjön elő Bárc, a falu, mind!”
Mekönyezetlen senki se hagyja,
Kedves urára szánva tekint.
Nem fakad a seb könnyre megint.

„Jöjjön az anyja! hajadon húga!”
Künn a leány, már messze, sikolt;
Anyja reárog, öleli bűgva:
Mindre nem érez semmit a holt:
Marad a tört vér – fekete folt.

„Jöjjön utolszor szép szeretője,
Titkos arája, Kund Abigéll!”
Jó; – szeme villan s tapad a *törre*;
Arca szobor lett, lába gyökér.
– Sebből pirosan buzog a vér.

Könnye se perdül, jajja se hallik,
Csak odakap, hol fészkel az agy:
Iszonyu az, mi oda nyilallik!...
Döbbenet által a szív ere fagy:
„Lyányom, ez ifjú gyilkosa vagy!”

Kétszeri mondást – mint lebüvölten –
Hallgat el, aztán így rebegi:
„Bárczi Benőt én meg nem öltem,
Tanum az Ég, s minden seregi!
Hanem e tört *én* adtam neki.

Bírta szívem’ már hű szerelemre, –
Tudhatta közöttünk nem vala gát:
Unszola mégis *szóval* »igenre«,
Mert ha *nem*: ő kivégzi magát.
Enyelgve adám a tört: nosza hát!”

S vadul a sebből a tört kiragadja,
Szeme szokatlan lángot lövell,
Kacag és sír, s fennvillogtatja
S vércse-visongással rohan el,
Vetni kezét rá senki se mer.

Odakinn lefut a nyílt utca során,
Táncolni, dalolni se szégyell;
Dala víg: „Egyszer volt egy leány,
Ki csak úgy játszott a legénnyel,
Mint macska szokott az egérrel!”

(1877)

Szövegmagyarázat:

Tetemre hívás – „A középkori istenítélet egy neme, midőn a gyilkosság gyanújában levőket a meggyilkolt holtteste fölé állították, hogy az újra megjelenő vér bűnös voltukat bizonyítsa. Istenítéleteknél hazánkban egyházi részről a káptalanok ügyeltek föl; világi részről a pristaldus nevű tisztviselő járt el. Ezért van jelen költeményben egy kanonok s az itt (minden további igény nélkül a név helyes voltára) pörosztónak mondott pristald. Ha a ballada, céljához képest, a tetemre hívás törvényes szokásain netalán túlment: költeményben ezt megbocsáthatónak vélte – a szerző.” Arany János címmagyarázata.

Ki se terítetteti – föl se ravatalozza.

Vissza! Neki – „Annyi, mintha azt mondaná: Ha anyja, nővére jönne is, kiáltsatok rá, parancsoljátok neki: Vissza!” Arany utólagos jegyzete a költeményhez.

pörosztó – „A régi *pristaldust* értem alatta. Különben a szláv szó magyar hangzása valószínűleg a *Birizdó* (pristav) családnévben maradt fenn.” Arany jegyzete a Kapcsos könyvben.

kánoni pap – kanonok.

Forrás: *Arany János összes költeményei I.* Sajtó alá rendezte és a jegyzeteket írta Szilágyi Márton. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 490–492. o.

VAGY

Összehasonlító elemzés

Hasonlítsa össze Karinthy Frigyes *Tanár úr kérem* című kötetének két karcolatát! Elemezze az elbeszélői nézőpontból fakadó azonosságokat és különbségeket; mutassa be a tanárnak és az osztálytársaknak a címszereplőkhöz való viszonyát!

A jó tanuló felel

A jó tanuló az első padban ül, ahol hárman ülnek: ő a középen, a jó tanuló, Steinmann. Az ő neve nem tisztán egy ember jelzésére szolgál; – szimbólum ez a név, ahány fiú az Osztályban, annyi apa ismeri otthon ezt a nevet. „A Steinmann miért tudja megtanulni?” kérdezi otthon harminckét apa harminckét fiútól. „Kérd meg Steinmannt, hogy magyarázza meg”, mondja az apa, és a fiú valóban megkéri a Steinmannt. A Steinmann mindent tud előre, még mielőtt megmagyarázták volna. Matematikai lapokba dolgozik, és titokzatos szavakat tud, amiket csak az egyetemen tanítanak. Vannak dolgok, amiket mi is tudunk, de ahogy Steinmann tudja, az a biztos, az az egyedüli helyes, az az Abszolút.

Steinmann felel.

Ez különleges, ünnepélyes pillanat. A tanár sokáig nézte a noteszt; halálos feszültség remeg az Osztály felett. Mikor később a francia Rémuralom történetét olvastam, mikor a Bicêtre* foglyai közül előszólítják a halálraítélteket: mindig így tudtam csak elképzelni. Az agyak utolsó, véres erőfeszítésben kapkodnak lélegzet után – még van két másodperc, azalatt mindenki villámgyorsan elmondja magában a mértani haladvány tételeit. Tanár úr, én készültem, mondja az ember magában. Tanár úr, fiam tegnap gyöngéledett. Az egyik lehajol a füzeté fölé, mint a strucc, hogy ne lássák. A másik merőben szembenéz a tanárral, szuggerálja. A harmadik, idegember, egészen elernyed, és behunja a szemét: hulljon le fejére a bárd. Eglmayer, az utolsó padban egészen elbújik Deckmann háta mögé, ő nincs is itt, köszönöm szépen, nem tud semmiről, őt írják be a hiányzók közé, töröljék ki az élők sorából, őt felejtsek el, béke poraira, ő nem akar részt venni a közélet küzdelmeiben.

A tanár kettőt lapoz, a *K* betűnél lehet – Altmann, aki az év elején Katonára magyarosította a nevét, e percben mélyen megbánta ezt az elhamarkodott lépést. De aztán nagyot lélegzik: egyszerre megállnak, és a tanár becsukja a noteszt.

– Steinmann! – mondja egészen halkán és kivételesen.

Nehéz, felszabadult sóhaj. Kivételes, ünnepélyes hangulat. Steinmann gyorsan feláll – a mellette ülő kiugrik a padból, szerényen és udvariasan áll, míg a jó tanuló kimászik a padból: mint egy testőr, néma és mellékes, dekoratív szereplője egy nagy eseménynek.

Maga a tanár is ünnepélyes. Oldalt ül le a székre, és összetett ujjakkal gondolkodik. A jó tanuló a táblához megy, és kezébe veszi a krétát. A tanár gondolkodik. A jó tanuló erre felkapja a spongyát,** és sebesen törölni kezdi a táblát: ebben végtelen előkelőség és önérzet van, ezzel azt akarja jelezni, hogy ő ráér, hogy neki nem kell most törni a fejét, ő nem fél, ő mindig készen van, ő addig is, míg a felelés kezdődik, valami hasznosat akar csinálni a társadalomnak, ő ráér gondolni a köztisztaságra és az emberiség békés fejlődésére, és letörli a táblát.

– Hát – mondja a tanár, és gondolkodva húzza a szót –, majd valami érdekes példát veszünk... A jó tanuló udvariasan és végtelen megértéssel köhög. Természetesen, valami érdekes példát, az érdekes helyzetnek megfelelőt. Most úgy néz a tanárra, komolyan és melegen, mint egy szép grófnő, akinek egy gróf megkérte a kezét, és mielőtt válaszolna, megértéssel és rokonszenvvel mélyen a gróf szemébe néz, jól tudva, hogy e tekintet elbűvöli a gróft, s a gróf remegő boldogsággal sejti, hogy a válasz kedvező lesz.

– Vegyünk egy kúpot... – mondja a gróf.

– Egy kúpot – mondja Steinmann, a grófnő. De már ezt is úgy tudja mondani, ez a Steinmann, annyi megértéssel, olyan okosan: csak ő tudja, *mennyire* kúp az, amit veszünk. Én, Steinmann, a legjobb tanuló az egész osztályban, veszek egy kúpot, mivel engem, mint az erre legalkalmasabbat, megbízott a társadalom. Még nem tudom, miért vettem a kúpot, de nyugodtak lehettek mindannyian, bármi történjék ezzel a kúppal, én is ott leszek a helyemen, és megbirkózom vele.

– Különb – mondja a tanár hirtelen –, vegyünk inkább egy csonka gúlát.

– Csonka gúla – ismétli a jó tanuló, ha lehet még értelmesebben. Ő a csonka gúával éppen olyan határozott, barátságos, bár fölényes viszonyban van, mint a kúppal. Mi neki egy csonka gúla? Ő nagyon jól tudja, őt nem lehet félrevezetni, a csonka gúla is csak olyan gúla, mint más, normális gúla, egyszerű gúla, amilyent egy Eglmayer is el tud képzelni – csak le van vágva belőle egy másik gúla.

A felelés rövid ideig tart. Félzavakban beszélnek egymással, értik egymást, lassanként intim dialógus alakul ki a tanár és a jó tanuló közt: mi már nem is értjük, ez az ő kettejük dolga, két rokon lélek, mely itt előttünk egyesül, a differenciálegyenletek éteri légkörében. Egy mondat közepén eszmél rá a tanár, hogy miért is beszélgetnek ők, hogy ez felelés, az előmenetel megítélése. A jó tanulónak be se kell fejezni ezt a mondatot. Minek befejezni? Maradt-e szemernyi kétség afelől, hogy be tudja fejezni?

A jó tanuló szerényen és illedelmesen ül le. A következő percben már roppant érdeklődéssel figyeli a következő felelő szájalmas dadogását: egy szónál gúnyosan és diszkréten elmosolyodik, és a tanár tekintetét keresi lopva, hogy még egyszer összenézzen vele, és a tanár lássa, hogy ő, bár nem szól, arcizma se rándul: e gúnyos mosolyban jelezni óhajtja, mennyire tisztában van vele, milyen marhaságot mondott a felelő, és hogy mit kellett volna felelnie.

A rossz tanuló felel

Nem, mára nem lehetett számítani, igazán. Hiszen számított rá, persze hogy számított, sőt múlt éjjel álmodott is ilyesfélét: de álmában magyarból hívták ki, igaz, hogy úgy volt, mintha a magyart is a Fröhlich tanítaná. Álmában elintézte az egész kérdést, a párhuzamos vonalokról felelt, egyfelesre.

Mikor kimondják a nevét, nem hisz a füleinek, körülnéz: hátha csoda történik, hátha csak agyrém, nyomasztó lidércnyomás volt, hogy ez az ő neve, és most felébred ebből az álomból. Aztán egy csomó füzetet felkap a padról. Míg végigmegy a kis utcán, a padsorok közt, ezt gondolja: „Ápluszbészerámínuszbégyenlő ánégyzetmínuszbenégyzet.” Ezt fogja kérdezni. Biztosan ezt fogja kérdezni. „Ha nem ezt kérdezi, átmegyek különbözeti vizsgával a polgáriba, és katonai pályára lépek.”

Közben megbotlik, és elejti a füzeteket. Míg a földön szedeget, háta mögött felzúg az obligát*** nevetés, amit ezúttal senkise tilt be: a rossz tanuló törvényen kívül áll, rajta lehet nevetni.

A tanár leül, és maga elé teszi a noteszt. Ránéz. A rossz tanuló görcsösen mondogatja magában: „ápluszbészer...” veszi a krétát. A tanár ránéz.

– Készült? – mondja a tanár.

– Készültem.

Ó igen, hogyne készült volna. A halálraítélt is elkészül: felveszi az utolsó kenetet, és lenyíratja a haját.

– Hát akkor írja.

A rossz tanuló a tábla felé fordul.

Bénégyzetmínuszpluszmínusznégyzetgyökbémínusznégyácészerkétá.

És a rossz tanuló engedelmesen írni kezd, és mondja utána a számokat. Írja, írja, mint Ágnes asszony, tudja, miről van szó, látja a tételt „éppen úgy, mint akkor éjjel”, mikor elaludt

mellette, és fogalma se volt róla, mit jelent az egész. Igen, ez az, homályosan sejti, valami másodfokú egyenlet – de hogy mi lesz ebből?

Szép lassan és kalligrafikusan ír. A négyesnek a szárát vastagítja – a vonalból, ami törtet jelent, gondosan letöröl egy darabot, ehhez külön elmegy az ablakig a spongyáért. Időt nyer ezzel. Hátha csöngetnek addig. Vagy valami lesz. Úgyse sokáig szerepel ő itten a dobogón. Ezt még felírja, az egyenlőségjelet is szép lassan felrakja – igen, ezt még úgy csinálja, mint más, felsőbb lények, mint egy jó tanuló. Felírja még „*a*”. A katonaiskolában nagyon korán kell felkelni, villan át az agyán, hirtelen. De aztán hadnagy lesz az ember. Esetleg kimegy Fiumébe.

Közben szép lassan ír – még mindig nem írta le. Hozzá nem értő ember, ha ki ezt a jelenetet figyeli, azt hiszi, valami jó tanuló felel. De a szakértő tudja már, mit jelent az, mikor valaki ilyen határtalan gonddal rajzolja a kettes farkincáját. Halálos csend körös-körül. A tanár nem mozdul. Most beszélni kell.

– A másodfokú egyenlet... – kezdi értelmesen és összehúzott szemmel, mélységes figyelemmel nézi a táblát.

– A másodfokú egyenlet... – ismétli olyan ember modorában, aki nem azért ismétli a szót, mintha nem tudná, mit akar mondani, hanem inkább azért, mert rengeteg mondanivalója közül a leghelyesebbet, a legfrappánsabbat, a legtökéletesebbet válogatja és mérlegeli.

De a tanár, ó, a tanár már tudja, mit jelent ez.

– Készült? – mondja keményen és szárazon.

– Tanár úr, kérem, én készültem.

Ezt bezzeg villámgyorsan mondja: véres dac, lázadó kétségbeesés remeg a hangjában.

Tanár (széles gesztussal): – Hát akkor halljuk.

A rossz tanuló nagy lélegzetet vesz.

– A másodfokú egyenlet az elsőfokú egyenletből származik oly módon, hogy az egész egyenletet megszorozzuk...

És most beszél. Valamit beszél. A második mondatnál arra számított, hogy félbeszakítják – lopva néz a tanár felé. De az mozdulatlan arccal néz, se azt nem mondja, hogy jó, se azt, hogy rossz. Nem szól. Pedig a rossz tanuló nagyon jól tudja, hogy nem lehet az jó, amit ő beszél. Hát akkor miért nem szól a tanár? Ez rettenetes. A hangja reszketni kezd. Egyszerre látja, hogy a tanár felemeli a noteszt. Erre elsápad, és szédítő gyorsasággal kezdi:

– A másodfokú egyenlet úgy származik az elsőből, hogy végig... Tanár úr, kérem, én készültem.

– Polgár Ernő – mondja hangosan a tanár.

Mi ez?

Már egy másikat hívtak ki? Ővele végeztek? Mi ez? Álmodik?

– A másodfokú egyenlet... – kezdi újra, fenyegetően.

Polgár Ernő fürgén kijön, és a tábla másik végén már veszi a másik krétát.

– A másodfokú... Tanár úr, kérem, én készültem.

Senki nem felel. És most ott áll, egyedül a tömegben, mint egy szigeten. De még nem megy helyre. Neki nem mondták, hogy menjen helyre – odvas és züllött, kitaszított szívvel áll ott –, neki nem mondták, nem mondták. Ő még felel. Most végigmenjen, újra a padsorok közt? Nem, inkább áll, hülyén: keze dadogva babrál a táblán, a félbemaradt egyenlet roncsai közt, mint a lezuhant pilóta, a motor megpattant hengerei fölött. A másik fiú közben már felel is. Valami párhuzamos vonalokról beszél – ez is olyan idegen és furcsa... mint minden... amivel itt évek óta foglalkoznak körülötte... foglalkoznak vidáman és ruganyosan és hangosan... és amiből ő soha nem fogott fel semmit... néhány mondatot jegyzett meg eddig, s azokon úszott...

És így áll most, még áll, reménykedik, udvariasan figyeli, amit a másik beszél... néha helyeslően bólint, legalább ezzel jelzi, hogy ő készült, ő tud... néha bátortalanul meg is szólal, abban az illúzióban ringatja magát, hogy *őt* kérdezték, de csak halkan, hogy ne küldjék helyre... aztán szerényen elhallgat és figyel... előrehajol, részt vesz a felelésben, odaadja a krétát,

buzgólkodik a felelő körül, még sűg is neki, hangosan, nem azért, hogy segítsen, de hogy a tanár lássa, hogy ő sűg, tehát ő tud... Egyszóval: nem adja meg magát.

Egyszer aztán minden ereje elhagyja, elhallgat, és még egyszer a katonaiskolára gondol. Elboruló elméjében mint távoli szavak verődnek vissza a zajok... a kréta ropogása... elfolynak az arcok, és pillanatra világosan látja a végtelent, amelyről e percben jelentette ki a felelő, hogy ott a párhuzamos vonalak találkoznak. Látja a végtelent... nagy, kék valami... oldalt egy kis házikó is van, amire felül fel van írva: „Bejárat a negyedik végtelenbe.” A házban fogasok vannak, ahol a párhuzamos vonalak leteszik a kalapjukat, aztán átmennek a szobába, leülnek a padba, és örömmel üdvözlük egymást... a párhuzamos vonalak, igen... a végtelen, a megértés, a jóság és emberszeretet osztályában, ahová ő soha eljutni nem fog... ama „felsőbb osztály”, melybe „elégtelen eredmény miatt fel nem léphet” soha.

(1916)

Szómagyarzatok:

*Bicêtre: Párizsi elmegyógyintézet és börtön; 1792-ben a forradalmárok az épület egyik udvarán sok embert lemészároltak.

**spongya: szivacs.

***obligát: kötelező, elmaradhatatlan.

Forrás: Karinthy Frigyes: *Tanár úr kérem*. Akkord Kiadó, Budapest, 2000. 24–31. o.

		Maximális pontszám	Elért pontszám
I. Szövegértés		40	
II. Szövegalkotás	Tartalmi minőség	20	
	Szerkezet, felépítés	20	
	Nyelvi minőség	20	
Levonások	Helyesírási hibák	Levonható: 15	
	Íráskép	Levonható: 3	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma:		100	

javító tanár

Dátum:

		Elért pontszám egész számra kerekítve	Programba beírt egész pontszám
I. Szövegértés			
II. Szövegalkotás	Tartalmi minőség		
	Szerkezet, felépítés		
	Nyelvi minőség		
Levonások	Helyesírási hibák		
	Íráskép		

javító tanár

jegyző

Dátum:

Dátum: